

SYLABUS

DOTYCZY CYKLU KSZTAŁCENIA 2024-2027
(skrajne daty)

Rok akademicki 2024/2025

1. PODSTAWOWE INFORMACJE O PRZEDMIOCIE

Nazwa przedmiotu	Praktyczna nauka języka rosyjskiego Specjalności: język rosyjski i angielski w biznesie; translatoryka; język rosyjski i angielski w ruchu granicznym i obsłudze lotniska
Kod przedmiotu*	
nazwa jednostki prowadzącej kierunek	Katedra Rusycystyki
Nazwa jednostki realizującej przedmiot	Katedra Rusycystyki
Kierunek studiów	filologia rosyjska
Poziom studiów	studia I stopnia
Profil	ogólnoakademicki
Forma studiów	stacjonarna
Rok i semestr/y studiów	I/1, I/2, II/3, II/4, III/5, III/6
Rodzaj przedmiotu	podstawowy
Język wykładowy	rosyjski i polski
Koordynator	dr hab., prof. UR Ewa Dźwierzynska
Imię i nazwisko osoby prowadzącej / osób prowadzących	według przydziału czynności na dany rok akademicki

* -opcjonalnie, zgodnie z ustaleniami w Jednostce

1.1. Formy zajęć dydaktycznych, wymiar godzin i punktów ECTS

Semestr (nr)	Wykł.	Ćw.	Konw.	Lab.	Sem.	ZP	Prakt.	Inne (jakie?)	Liczba pkt. ECTS
1		135							12
2		135							12
3		120							6
4		120							6
5		90							5
6		90							5
		690							46

1.2. Sposób realizacji zajęć

- zajęcia w formie tradycyjnej
 zajęcia realizowane z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość

1.3 Forma zaliczenia przedmiotu (z toku) (egzamin, zaliczenie z oceną, zaliczenie bez oceny)

Zaliczenie na ocenę po sem. 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Egzamin po semestrze 2, 4, 6.

WYMAGANIA WSTĘPNE

I rok, I semestr brak wymagań wstępnych – kurs od podstaw; I rok II semestr – student powinien znać język rosyjski na poziomie A1 II rok student powinien znać język rosyjski na poziomie A2 III rok student powinien znać język rosyjski na poziomie B1
---

2. CELE, EFEKTY UCZENIA SIĘ, TREŚCI PROGRAMOWE I STOSOWANE METODY DYDAKTYCZNE

3.1 Cele przedmiotu

C1	Kształtowanie kompetencji językowo-komunikacyjnej w zakresie języka rosyjskiego (kształtowanie sprawności słuchania, czytania, mówienia i pisania).
C2	Kształtowanie kompetencji socjokulturowej studentów (z wykorzystaniem autentycznych tekstów, audycji radiowych, filmów). Przygotowanie do dialogu
C3	Doskonalenie umiejętności językowo-komunikacyjnych w zakresie języka rosyjskiego (w mowie i piśmie), w stopniu pozwalającym na czynne uczestniczenie w sytuacjach codziennej komunikacji, czytanie tekstów, np. prasy, literatury rosyjskiej, źródeł internetowych.
C4	Rozwijanie umiejętności właściwego wykorzystania poznanego materiału leksykalno-gramatycznego w komunikacji ustnej i pisemnej. Kształtowanie umiejętności wyszukiwania potrzebnych informacji w czytanych tekstach i ich przekazywania w formie ustnej i pisemnej.
C5	Wdrażanie do samodzielnej pracy i pracy w grupie.
C6	Rozwijanie samodzielności i kreatywności studentów.
C7	Rozwijanie umiejętności uczestnictwa w dyskusji.

EK (efekt uczenia się)	Treść efektu uczenia się zdefiniowanego dla przedmiotu	Odniesienie do efektów kierunkowych ¹
WIEDZA: STUDENT ZNA I ROZUMIE		
EK_01	w zaawansowanym stopniu kompleksową naturę języka rosyjskiego oraz jego złożoność; wie, że w skład kompetencji językowej wchodzi zarówno wiedza deklaratywna (np. gramatyka, leksyka), jak i proceduralna (umiejętności językowe typu czytanie, pisanie, mówienie, słuchanie); - w zaawansowanym stopniu podstawową terminologię filologiczną w języku rosyjskim i polskim, identyfikuje jej	K_Wo2 K_Wo3

¹ W przypadku ścieżki kształcenia prowadzącej do uzyskania kwalifikacji nauczycielskich uwzględnić również efekty uczenia się ze standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

	źródła oraz zastosowanie w pokrewnych dyscyplinach naukowych	
EK_02	- w zaawansowanym stopniu mechanizmy funkcjonowania języka i różne jego rejestry, w szczegółowym odniesieniu do języka rosyjskiego i porównawczym do języka polskiego, różne rodzaje znaków i tekstów kultury oraz zasady dokonywania ich krytycznej analizy i interpretacji	K_Wo5 K_Wo6
UMIĘTNOŚCI: STUDENT POTRAFI		
EK_03	dobierać źródła, dokonywać analizy informacji w nich zawartych, stosować właściwe metody i narzędzia, w tym zaawansowane techniki informacyjno-komunikacyjne w celu wymiany informacji w formie ustnej i pisemnej, potrafi przygotowywać prace pisemne w języku rosyjskim w różnych formatach	K_Uo2 K_Uo3 K_Uo4
EK_04	analizować fragmenty tekstów literackich, innych tekstów kultury oraz publikacji popularno-naukowych z zakresu tematyki zajęć	K_Uo5
EK_05	posługiwać się językiem rosyjskim na poziomie B2+ ESOKJ (Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego), w tym różnymi jego rejestrami	K_Uo8
EK_06	- komunikować się, wymieniać poglądy w języku rosyjskim, brać udział w debacie w oparciu o teksty źródłowe; - przedstawiać i oceniać różne opinie i stanowiska oraz dyskutować o nich; - samodzielnie planować i realizować pracę indywidualną oraz współdziałać z innymi osobami w ramach prac zespołowych, a także planować i realizować własne uczenie się przez całe życie.	K_Uo7 K_Uo9 K_U10 K_U11
KOMPETENCJE SPOŁECZNE: STUDENT JEST GOTÓW DO		
EK_07	- krytycznej oceny posiadanej wiedzy i odbieranych treści oraz kształtowanych kompetencji, rozumie potrzebę ich ciągłego rozwoju; - uznania znaczenia wiedzy w rozwiązywaniu problemów poznawczych i praktycznych; - przestrzegania zasad etyki zawodowej.	K_Ko1 K_Ko2 K_Ko6

3.3 Treści programowe

A. Problematyka wykładu

B. Problematyka ćwiczeń, konwersatoriów, laboratoriów, zajęć praktycznych

Treści merytoryczne
Semestr I (135 godz.)
Wprowadzanie alfabetu rosyjskiego, fonetyki, gramatyki rosyjskiej. Gramatyka – rodzaje, liczba i odmiana rzeczowników, odmiana przymiotników, zaimków, czasowników, czasy, tryb rozkazujący, liczebniki. Ortografia – pisownia o i a, samogłosek po literach ж, ш, ы, щ, znak miękki, znak twardy.

<p>Człowiek Dane personalne. Zwroty grzecznościowe; przedstawianie siebie oraz innych. Imię, nazwisko, imiona rodziców. Data i miejsce urodzenia. Adres zamieszkania. Wykształcenie. Rodzina: członkowie rodziny, wiek; nazwy zawodów i rodzaje zajęć wykonywanych przez członków rodziny. Plan dnia: godziny, dni, czynności wykonywane codziennie; Charakterystyka postaci: wygląd zewnętrzny oraz cechy charakteru (członków rodziny, przyjaciół; znajomych), typy charakterologiczne; cechy pozytywne i negatywne; stosunek do otoczenia, do obowiązków, kultura osobista, zdolności intelektualne.</p>
<p>Semestr II (135 godz.)</p>
<p>Dom, mieszkanie Rodzaje domów. Opis domu/ mieszkania, przestrzeni wokół domu, nazwy pomieszczeń, meble, opis poszczególnych pomieszczeń. Obowiązki domowe.</p>
<p>Czas Określanie czasu: pory roku, miesiące, dni tygodnia, godziny. Organizacja czasu w ciągu dnia.</p>
<p>Święta i uroczystości Czas w gronie rodzinnym. Składanie życzeń. Święta w Polsce i w Rosji: święta państwowe, święta religijne, urodziny, imieniny.</p>
<p>Zakupy Sklepy spożywcze, sklepy przemysłowe, dokonywanie zakupów, określanie ilości, wagi itp., sposoby płacenia; nazwy towarów.</p>
<p>Żywnie człowieka Nazwy podstawowych posiłków spożywanych w ciągu dnia. Nazwy głównych dań, potraw i artykułów spożywczych. Potrawy kuchni polskiej i rosyjskiej. Punkty gastronomiczne.</p>
<p>Miasto Informacje ogólne. Określanie położenia geograficznego. Zabytki i miejsca użyteczności publicznej. Pytanie o drogę i wskazywanie kierunków. Komunikacja miejska; bilety na transport miejski. Moskwa – stolica Rosji.</p>
<p>Wolny czas Spędzanie wolnego czasu: wypoczynek czynny i bierny. Zainteresowania.</p>
<p>Semestr III (120 godz.)</p>
<p>Portret człowieka Cechy wyglądu zewnętrznego. Wygląd znanych Rosjan. Cechy charakteru i zachowanie człowieka, wady i zalety. Rosyjski charakter, rosyjska dusza. Subkultury w Rosji.</p>
<p>Zdrowie Samopoczucie. Rodzaje chorób i ich symptomy (przeziębienie, grypa, itp.). Sposoby zapobiegania chorobom/przeziębieniom. Usługi medyczne. Rosyjska „bania”.</p>
<p>Problemy mieszkaniowe Wygląd mieszkania, domu. Mieszkania Rosjan – ludzi o różnym stopniu zamożności. Problemy mieszkaniowe studentów (akademik, stancja, dom rodzinny). Remont mieszkania.</p>
<p>Ortografia Użycie dużych liter. Pisownia skrótów i skrótowców. Pisownia wyrazów złożonych.</p>
<p>Semestr IV (120 godz.)</p>
<p>Kuchnia rosyjska Żywnie domowe i „na mieście”. Sposoby przygotowywania posiłków, naczynia i sprzęty kuchenne. W restauracji. Przyjmowanie gości. Tradycja picia herbaty.</p>
<p>Transport</p>

Komunikacja miejska (trolejbus, tramwaj, autobus, metro). Podróż samochodem; wypadki drogowe. Transport kolejowy. Kolej Transsyberyjska. Transport lotniczy. Transport wodny.
Podróże Symbole Rosji. Podział administracyjny. Krainy geograficzne. Przepisy wizowe. Przekraczanie granicy. Usługi hotelowe. Zwiedzanie Moskwy, Petersburga i okolic Petersburga. Zwiedzanie Rosji (wybrane miejsca). Zwiedzanie Polski (wybrane regiony).
Świętowanie w Rosji Święta państwowe, religijne, inne (urodziny / imieniny i in.)
Ortografia Pisownia spółgłosek podwójnych. Pisownia przysłówków. Pisownia przyimków. Pisownia spójników. Pisownia partykuł. Interpunkcja zdania pojedynczego.
Semestr V (90 godz.)
Praca, kariera Wybór zawodu. Zmiana zawodu. Samokształcenie. Kursy doszkalające, webinaria. Praca w firmie (etat, umowa, własna firma). Redagowanie podania i CV. List motywacyjny. Autoprezentacja.
Sport Sporty letnie i zimowe, dyscypliny sportowe. Zawody sportowe, olimpiady. Znani sportowcy.
Obcowanie ze sztuką jako forma spędzania wolnego czasu Sposoby spędzania wolnego czasu ludzi różnych grup wiekowych. Rodzaje i gatunki dzieł sztuki. Oddziaływanie dzieł sztuki na człowieka. Wartość artystyczna, materialna praktyczna i użytkowa dzieł sztuki. Najciekawsze dzieła sztuki. Sztuka dla każdego. Sztuka dawna i współczesna.
Stylistyka Podstawowe informacje o stylach. Słownictwo, zwroty i wyrażenia używane w tekstach naukowych. Językowe aspekty prac naukowych w oparciu o analizę wybranych tekstów.
Semestr VI (90 godz.)
Muzyka Wpływ muzyki na człowieka. Rodzaje i gatunki muzyczne. Muzyka wokalna i instrumentalna. Śpiew. Piosenka autorska. Piosenki bardów. Muzyka rozrywkowa i jej najwybitniejsi przedstawiciele. Estrada. Rodzaje sztuki estradowej. Znani artyści estrady. Organizacja koncertów muzyki estradowej. Recenzja koncertu. Muzyka klasyczna. Koncerty muzyki symfonicznej. Wybitni kompozytorzy muzyki klasycznej. Filharmonia. Koncerty muzyki poważnej. Konkursy i festiwale muzyczne. Instrumenty muzyczne, orkiestry. Wykształcenie muzyczne.
Taniec, balet Tańce ludowe. Taniec towarzyski. Kursy tańca. Sztuka baletowa. Rosyjski balet klasyczny.
Teatr i kino Zawód aktora. Specyfika pracy aktora w teatrze i w kinie. Teatr. Powstanie teatru. Rodzaje przedstawień teatralnych. Twórcy spektakli. Największe teatry w Polsce i w Rosji. Przebieg spektaklu. Obejrzenie spektaklu/ fragmentu spektaklu, ocena gry aktora. Redagowanie krótkiej informacji o spektaklu do gazety lub radia. Kino. Film, jego rodzaje, praca nad filmem, twórcy filmu, aktorzy, legendy kina, najbardziej cenione gwiazdy filmowe. Nagrody filmowe. Recenzja filmu.
Gramatyka

3.4 Metody dydaktyczne

Ćwiczenia fonetyczne, ćwiczenia leksykalno-gramatyczne, ćwiczenia komunikacyjne ustne i pisemne, ćwiczenia interaktywne, językowe gry dydaktyczne, prezentacje multimedialne, analiza i interpretacja tekstów źródłowych i materiałów audio / wideo, metody aktywizujące, np. projekty, dyskusje, praca indywidualna, w parach oraz w grupach językowych.

4. METODY I KRYTERIA OCENY

4.1 Sposoby weryfikacji efektów uczenia się

Symbol efektu	Metody oceny efektów uczenia się (np.: kolokwium, egzamin ustny, egzamin pisemny, projekt, sprawozdanie, obserwacja w trakcie zajęć)	Forma zajęć dydaktycznych (w, ćw, ...)
EK_01	kolokwium, pisemne prace kontrolne, wypowiedź ustna, inne aktywności (prezentacja, referat, projekt), obserwacja w trakcie zajęć, egzamin	lab.
EK_02	kolokwium, pisemne prace kontrolne, wypowiedź ustna, inne aktywności (prezentacja, referat, projekt), obserwacja w trakcie zajęć, egzamin	lab.
EK_03	kolokwium, pisemne prace kontrolne, wypowiedź ustna, inne aktywności (prezentacja, referat, projekt), obserwacja w trakcie zajęć, egzamin	lab.
EK_04	kolokwium, pisemne prace kontrolne, wypowiedź ustna, inne aktywności (prezentacja, referat, projekt), obserwacja w trakcie zajęć, egzamin	lab.
EK_06	kolokwium, pisemne prace kontrolne, wypowiedź ustna, inne aktywności (prezentacja, referat, projekt), obserwacja w trakcie zajęć, egzamin	lab.
EK_07	obserwacja w trakcie zajęć	lab.

4.2 Warunki zaliczenia przedmiotu (kryteria oceniania)

Zaliczenie semestrów

Warunkiem zaliczenia każdego z semestrów jest uzyskanie pozytywnej oceny za każdy z określonych w sylabusie efektów uczenia się, a zwłaszcza zaliczenie wszystkich prac pisemnych (testów, prac kontrolnych, kolokwiów) oraz uzyskanie pozytywnej oceny z odpowiedzi ustnych, a także aktywne uczestnictwo w zajęciach.

Na ocenę semestralną składają się:

- kolokwia ustne i pisemne (testy i wypracowania), prace pisemne - 50%
- inne aktywności (np. prezentacja multimedialna, referat, projekt) - 20%
- wypowiedzi ustne - 20%
- aktywność na zajęciach - 10%

W każdym semestrze mają miejsce dwa kolokwia (ocena wystawiana jest wg schematu procentowego, obowiązującego również na egzaminie).

Egzamin

Egzamin składa się z 2 części – pisemnej i ustnej.

Ocena z egzaminu obejmuje:

- egzamin pisemny - 50%

- egzamin ustny – 50 %

W przypadku niezaliczenia części pisemnej (uzyskania oceny niedostatecznej), wypowiedź ustna powinna być zdana na co najmniej ocenę dobrą.

W skład egzaminu pisemnego wchodzi:

- test składający się z następujących części:
- słuchanie ze zrozumieniem;
- test leksykalno-gramatyczny;
- wypowiedź pisemna na wybrany temat.

W skład egzaminu ustnego wchodzi:

- wypowiedzi na dwa wylosowane zagadnienia;
- przeczytanie wylosowanego tekstu z akcentami.

Skala ocen stosowana przy ocenie egzaminu pisemnego, testów i kolokwii:

0% - 59,5% - ndst

60%-69,5 %- dst

70%-78,5% - plus dst

79%-86,5% - db

87%-93,5% - plus db

94%-100% - bdb

5. CAŁKOWITY NAKŁAD PRACY STUDENTA POTRZEBNY DO OSIĄGNIĘCIA ZAŁOŻONYCH EFEKTÓW W GODZINACH ORAZ PUNKTACH ECTS

Forma aktywności	Średnia liczba godzin na zrealizowanie aktywności
Godziny kontaktowe wynikające z harmonogramu studiów	690
Inne z udziałem nauczyciela (udział w konsultacjach, egzaminie)	50
Godziny niekontaktowe – praca własna studenta (przygotowanie do zajęć, egzaminu, napisanie referatu itp.)	410
SUMA GODZIN	1150
SUMARYCZNA LICZBA PUNKTÓW ECTS	46

* Należy uwzględnić, że 1 pkt ECTS odpowiada 25-30 godzin całkowitego nakładu pracy studenta.

6. PRAKTYKI ZAWODOWE W RAMACH PRZEDMIOTU

wymiar godzinowy	-
zasady i formy odbywania praktyk	-

7. LITERATURA

Literatura podstawowa

- Bartkiewicz W, *Jak piszemy po rosyjsku. Ortografia, zasady, ćwiczenia, dyktanda*, Warszawa 2011.
- Chlebda B., Danecka I., *Skrypt do praktycznej nauki języka rosyjskiego. Część III*, Opole 2011.
- Dziewanowska D., *Ćwiczenia z ortografii rosyjskiej*, WSiP, Warszawa 1999.
- Dziewanowska D., *Грамматика без проблем*, Warszawa 2005.
- Dźwierzynska E., *Porozmawiajmy o sztuce: muzyka, kino, teatr. Поговорим об искусстве: музыка, кино, театр*, Rzeszów 2013.
- Gołubiewa A., Czeczuga W., Węclawiak P., *Słownictwo rosyjskie w ćwiczeniach*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Jahn M., Korycińska L., *Poradnik ortograficzny dla Polaków, Język rosyjski*, Warszawa-Kraków 1996.
- Kossakowska-Maras M., Mierzwa M., *Знакомимся с Россией*, Rzeszów 2009.
- Kossakowska-Maras M., Mierzwa M., *Путешествуем по России*, Rzeszów 2017.
- Kuca Z., *Język rosyjski w biznesie dla średnio zaawansowanych*, Warszawa 2007.
- Pado A., *Start. Ru 1,2*, Warszawa 2006.
- Pado A., *Беседа 1, 2*, Kraków 2017, 2018.
- Wrzesińska A., *Od A do Я 1,2,3, Kurs języka rosyjskiego dla osób dorosłych rozpoczynających naukę od podstaw*, Łódź 2019.
- Ziętała G., *Interkulturowa komunikacja ustna w polsko-rosyjskiej firmie*, Rzeszów 2016.
- Ziętała G., *Interkulturowa komunikacja pisemna*, Rzeszów 2005.
- Чернышов С., Чернышова А., *Поехали! Русский язык для взрослых. Базовый курс, 8-е изд., часть 2, том 1, СПб 2017.*
- Чернышов С., Чернышова А., *Поехали! Русский язык для взрослых. Базовый курс, 5-е изд., часть 2, том 2, СПб 2016.*
- Чернышов С., Чернышова А., *Поехали! Русский язык для взрослых 1.1., 5-е изд. СПб 2021.*
- Чернышов С., Чернышова А., *Поехали! Русский язык для взрослых 1.2., 5-е изд. СПб 2021.*
- Autorskie materiały przygotowane przez prowadzących zajęcia.
- Audiowizualne / audialne materiały autentyczne.

Literatura uzupełniająca

- Adamowicz R., Kędziorek A., *Rosyjsko-polski słownik tematyczny*, Warszawa 1998.
- Chlebda W. (red.), *Podręczny idiomatykon polsko-rosyjski*, zeszyty 1-8, Warszawa 2006–2016.
- Cieplicka M., Torzewska D., *Русский язык. Compendium tematyczno-leksykalne dla młodzieży szkolnej, studentów i nie tylko...*, Poznań 2008.
- Deczewska J., Świrko K., *Просто класс*, Warszawa 2019.
- Dąbrowska H., Zybert M., *Новые встречи 1, 2*, Warszawa 2003.
- Dźwierzynska E., *Sposoby optymalizacji przyswajania materiału leksykalnego w procesie nauczania języka obcego*, Wyd. UR, Rzeszów 2012.
- Fidyk M., Skup-Stundis T., *Nowe repetytorium z języka rosyjskiego*, Warszawa 2005.
- Golubiewa A., Czeczuga W., *Słownictwo rosyjskie w ćwiczeniach*, PWN, Warszawa 2011.
- Gołubiewa A., Kuratczyk M., *Gramatyka języka rosyjskiego z ćwiczeniami*, PWN, Warszawa 2012.
- Granatowska H., Danecka I., *Как дела? 1,2,3. Podręcznik do języka rosyjskiego dla szkół ponadgimnazjalnych*, Warszawa 2002.
- Kossakowska-Maras M., *Мир русского кино*, Rzeszów 2013.
- Machnac A., *Из первых уст. Русский язык для базового уровня*, Wyd. KRAM, 2016.
- Orzechowska S., *Ćwiczenia z ortografii rosyjskiej z zasadami pisowni, cz. I. Ortografia*, Wrocław 1994.
- Telepnev A., Ziomek A., *Влюбиться в Россию*, Warszawa-Bielsko-Biała 2011.
- Rieger J., Rieger E., *Słownik tematyczny rosyjsko-polski*, Warszawa 1985.
- Ziętała G., *Россия и её материальная и духовная культура. Rosja i jej kultura materialna i duchowa*, Nowy Sącz 2018.

- Zybert M., *Диалог. Język rosyjski*, Warszawa 2012.
- Голуб И.Б., *Упражнения по стилистике русского языка: Учебное пособие, 3-е изд.*, Москва 2001, <https://libking.ru/books/sci-/sci-linguistic/110690-irina-golub-uprazhneniya-po-stilistike-russkogo-yazyka.html>
- Мартирян Н.И., *Сборник заданий по стилистике и культуре речи современного русского языка*, Ереван 2015, http://publishing.yzu.am/files/Martiryan_Naira.pdf
- Родимкина А., Райли Э., Ландсман Н., *Россия сегодня. Тексты и упражнения*, СПб 2002.
- Розенталь Д. Э., *Пособие по русскому языку для поступающих в вузы*, Москва 2004.
- Materiały z czasopism rosyjskich (np. *Остановка Россия*) i z Internetu.

Акцептacja Kierownika Jednostki lub osoby upoważnionej